

K 32/14 - Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego

Opublikowano: OTK-A 2015/10/166, LEX nr 1949733

Postanowienie

Trybunału Konstytucyjnego

z dnia 3 listopada 2015 r.

K 32/14

TEZA aktualna

Na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, z 2000 r. Nr 48, poz. 552 i Nr 53, poz. 638, z 2001 r. Nr 98, poz. 1070, z 2005 r. Nr 169, poz. 1417, z 2009 r. Nr 56, poz. 459 i Nr 178, poz. 1375, z 2010 r. Nr 182, poz. 1228 i Nr 197, poz. 1307 oraz z 2011 r. Nr 112, poz. 654) w związku z art. 134 pkt 3 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 1064) umorzyć postępowanie.

UZASADNIENIE

Skład orzekający

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Sentencja

Po rozpoznaniu, na posiedzeniu niejawnym w dniu 3 listopada 2015 r., wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich o zbadanie zgodności:

art. 34 ust. 1 i 3 w części zawierającej słowa "po uprzednim pozbawieniu świadomości" w związku z art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 2013 r. poz. 856) w zakresie, w jakim nie zezwalają na poddawanie zwierząt szczególnym sposobom uboju na wyłączne potrzeby lokalnych wspólnot religijnych i zarazem przewidują odpowiedzialność karną osoby dokonującej uboju rytualnego na wyłączne potrzeby lokalnych wspólnot religijnych, z art. 53 ust. 1, ust. 2 zdanie pierwsze i ust. 5 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 25 ust. 1 Konstytucji w związku z art. 9 ust. 1 i 2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.) oraz w związku z art. 10 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 391),

postanawia:

na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, z 2000 r. Nr 48, poz. 552 i Nr 53, poz. 638, z 2001 r. Nr 98, poz. 1070, z 2005 r. Nr 169, poz. 1417, z 2009 r. Nr 56, poz. 459 i Nr 178, poz. 1375, z 2010 r. Nr 182, poz. 1228 i Nr 197, poz. 1307 oraz z 2011 r. Nr 112, poz. 654) w związku z art. 134 pkt 3 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 1064) umorzyć postępowanie.

Uzasadnienie faktyczne

I

1. Na podstawie wniosku z 24 października 2014 r. Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej także: wnioskodawca) zwrócił się do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności art. 34 ust. 1 i 3 w części zawierającej słowa "po uprzednim pozbawieniu świadomości" w związku z art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 2013 r. poz. 856, ze zm.; dalej: u.o.z.) w zakresie, w jakim nie zezwalają na poddawanie zwierząt szczególnym sposobom uboju na wyłączne potrzeby lokalnych wspólnot religijnych i zarazem przewidują odpowiedzialność karną osoby dokonującej uboju rytualnego na wyłączne potrzeby lokalnych wspólnot religijnych, z art. 53 ust. 1, ust. 2 zdanie pierwsze i ust. 5 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 25 ust. 1 Konstytucji w związku z art. 9 ust. 1 i 2 Konwencji o ochronie praw

człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.; dalej: Konwencja) oraz w związku z art. 10 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 391; dalej: Karta).

Kwestionowane przepisy prawne - z zastrzeżeniem zmian dotyczących ich treści normatywnej, wynikających z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 10 grudnia 2014 r., sygn. K 52/13 (OTK ZU nr 11/A/2014, poz. 118), wydanego już po złożeniu przez Rzecznika wniosku w niniejszej sprawie - stanowią:

- 1) art. 34 ust. 1 u.o.z. - "Zwierzę kręgowie w uboju może zostać uśmiercone tylko po uprzednim pozbawieniu świadomości przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje",
- 2) art. 34 ust. 3 u.o.z. - "W uboju domowym zwierzęta kopytne mogą być uśmiercane tylko po uprzednim ich pozbawieniu świadomości przez przyuczonego ubojowca",
- 3) art. 35 ust. 1 u.o.z. - "Kto zabija, uśmierca zwierzę albo dokonuje uboju zwierzęcia z naruszeniem przepisów art. 6 ust. 1, art. 33 lub art. 34 ust. 1-4 podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2".

Rzecznik Praw Obywatelskich zauważył, że zgodnie z regułami uboju rytualnego, który jest praktykowany w judaizmie i islamie, zwierzę nie może zostać ogłuszone przed uśmierceniem, co oznacza, iż we wskazanym stanie prawnym ustawa zabraniała dokonywania takiego uboju. Po przedstawieniu ewolucji polskich regulacji prawnych dotyczących zagadnienia uboju rytualnego oraz treści regulacji unijnych w tym zakresie, wnioskodawca wskazał, że ubój rytualny jest przejawem korzystania z wolności religii, w szczególności wolności jej uzewnętrzniania.

Uzasadniając zarzut naruszenia Konstytucji, Rzecznik Praw Obywatelskich stwierdził, że gwarantowane przez nią prawa i wolności nie mają charakteru absolutnego, a w konsekwencji mogą podlegać ograniczeniom na zasadach określonych w ustawie zasadniczej. Przesłanki ograniczania wolności religii, statutowanej przez art. 53 ust. 1 i 2 Konstytucji, zostały wskazane w jej art. 53 ust. 5 i art. 31 ust. 3. Zdaniem wnioskodawcy, zakaz uboju rytualnego nie powinien być wiązany z ochroną bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, środowiska, zdrowia publicznego czy też wolności i praw innych osób. Rozważane ograniczenie wolności religii można łączyć jedynie z przesłanką moralności bądź moralności publicznej, pozwalającą na samoistne ingerencje prawne tylko wobec takich działań, które powszechnie uznaje się za przynoszące szkody społeczne. W polskim społeczeństwie nie występuje jednak powszechne i jednolite przekonanie dotyczące szkodliwości uboju rytualnego. Niezależnie zatem od rozwoju idei ochrony zwierząt oraz zasady humanitarnego ich traktowania należy uznać, że brak wyjątku od nakazu ogłuszania w wypadku uboju zwierząt dokonywanego według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne, na wyłączne potrzeby lokalnych wspólnot religijnych, nie daje się uzasadnić przesłanką ochrony moralności bądź też moralności publicznej. Niekonstytucyjność regulacji zakazującej uboju rytualnego przesądza zarazem o niezgodności z ustawą zasadniczą karania za jego dokonanie. Omawiane unormowania mają również naruszać gwarancje wolności religii wynikające z art. 9 Konwencji oraz art. 10

Karty.

Przywołanie przez Rzecznika Praw Obywatelskich art. 25 ust. 1 Konstytucji miało jedynie na celu zwrócenie uwagi na to, że - ze względu na równouprawnienie związków wyznaniowych - wprowadzenie możliwości dokonywania uboju rytualnego powinno dotyczyć zarówno wyznawców judaizmu, jak i wyznawców islamu.

2. Przewodniczący składu orzekającego, w piśmie z 26 lutego 2015 r., zwrócił się do Rzecznika Praw Obywatelskich o udzielenie informacji, czy wobec wydania przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z 10 grudnia 2014 r., sygn. K 52/13, podtrzymuje wniosek złożony w niniejszej sprawie. W piśmie z 13 marca 2015 r. Rzecznik podtrzymał swój wniosek, argumentując, że - jego zdaniem - w przywołanym wyroku Trybunał nie rozpoznał zarzutu niekonstytucyjności zakazu oboju rytualnego w pełnym zakresie, gdyż pominął zagadnienie przeznaczenia mięsa pochodzącego z takiego uboju, którym to przeznaczeniem mogą być wyłącznie potrzeby lokalnych wspólnot religijnych.

3. W piśmie z 25 września 2015 r. w imieniu Sejmu stanowisko w sprawie zajął jego Marszałek, wnosząc o umorzenie postępowania na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.; dalej: ustawa o TK) w związku z art. 134 pkt 3 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 1064) ze względu na zbędność wydania wyroku.

Marszałek Sejmu stwierdził, że zarzut Rzecznika Praw Obywatelskich ma charakter generalny - dotyczy braku w u.o.z. wyjątku, który zezwalałby na poddawanie zwierząt szczególnym sposobom uboju rytualnego na potrzeby wspólnot religijnych. Wnioskodawca nie formułuje odrębnego uzasadnienia w odniesieniu do art. 34 ust. 1 i 3 u.o.z., a w szczególności nie formułuje samodzielnych argumentów przemawiających za niekonstytucyjnością art. 34 ust. 3 u.o.z. Oznacza to, że przedmiot kontroli w niniejszym postępowaniu - pomimo pewnych różnic dotyczących sposobu jego ujęcia oraz częściowo odmiennych wzorców kontroli - jest tożsamy z przedmiotem rozstrzygnięcia zapadłego w sprawie o sygn. K 52/13. W wyroku z 10 grudnia 2014 r. Trybunał stwierdził bowiem, że art. 34 ust. 1 u.o.z. w zakresie, w jakim nie zezwala na poddawanie zwierząt ubojowi w ubojni (rzeźni) według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne, oraz art. 35 ust. 1 i 4 u.o.z. w zakresie, w jakim przewiduje odpowiedzialność karną za poddawanie zwierząt ubojowi w ubojni (rzeźni) według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne, są niezgodne z art. 53 ust. 1, 2 i 5 Konstytucji w związku z art. 9 Konwencji. W konsekwencji, aktualizuje to w niniejszym postępowaniu ujemną przesłankę procesową wynikającą z zasady *ne bis in idem*.

Marszałek Sejmu nie zgodził się ze stanowiskiem Rzecznika Praw Obywatelskich zajęтым w jego piśmie z 13 marca 2015 r., że w wyroku z 10 grudnia 2014 r., sygn. K 52/13, Trybunał orzekł jedynie o konstytucyjności samej metody uboju rytualnego, nie przesądzając zakresu dopuszczalności tej praktyki. Odmienne zapatrywanie potwierdza bowiem zarówno sentencja, jak i uzasadnienie przywołanego

rozstrzygnięcia. Rozważane orzeczenie skonsumowało problem konstytucyjny przedstawiony przez Rzecznika. Jego przeformułowanie w taki sposób, by przedmiotem postępowania uczynić np. kwestię finalnego przeznaczenia mięsa pozyskanego metodą rytualną, należy uznać - przy podtrzymaniu dotychczasowej argumentacji i wzorców kontroli - za niedopuszczalne ze względu na zasadę skargowości. Co więcej, w aktualnym stanie prawnym, w którym dozwolony zakres uboju rytualnego wyznaczają przepisy u.o.z. oraz wyrok TK z 10 grudnia 2014 r., taki zabieg zmierzałby w istocie do swoistej korekty wskazanego judykatu.

Marszałek Sejmu podkreślił, że sformułowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich argumenty dotyczą wyłącznie niekonstytucyjności zakazu dokonywania uboju rytualnego w stanie prawnym przed wydaniem rozstrzygnięcia w sprawie o sygn. K 52/13. We wniosku nie zawarto natomiast jakiegokolwiek uzasadnienia przemawiającego za ograniczeniem zakresu dopuszczalności uboju rytualnego.

4. W piśmie z 16 grudnia 2014 r. stanowisko w sprawie zajął Prokurator Generalny, wnosząc o umorzenie postępowania na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK ze względu na zbędność orzekania.

Jak zauważył Prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich zakwestionował konstytucyjność zakazu dokonywania uboju zwierząt, bez ich uprzedniego ogłuszania, w celu pozyskania mięsa na potrzeby lokalnych wspólnot religijnych oraz penalizacji naruszeń omawianego zakazu. Nie zaskarżył natomiast zakazu dokonywania uboju rytualnego w celu pozyskania mięsa w ilościach przekraczających wskazane potrzeby, przeznaczonego, przykładowo, na eksport. Regulacje kwestionowane przez Rzecznika w niniejszym postępowaniu stały się już przedmiotem orzekania przez Trybunał w sprawie o sygn. K 52/13. Ponowne rozpatrywanie przez Trybunał konstytucyjności tych samych treści normatywnych należy zatem uznać za zbędne.

Uzasadnienie prawne

II

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Przedmiotem wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich jest żądanie stwierdzenia niezgodności art. 34 ust. 1 i 3 w części zawierającej słowa "po uprzednim pozbawieniu świadomości" w związku z art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 2013 r. poz. 856, ze zm.; dalej: u.o.z.) w zakresie, w jakim nie zezwalają na poddawanie zwierząt szczególnym sposobom uboju na wyłączne potrzeby lokalnych wspólnot religijnych i zarazem przewidują odpowiedzialność karną osoby dokonującej uboju rytualnego na wyłączne potrzeby lokalnych wspólnot religijnych, z art. 53 ust. 1, ust. 2 zdanie pierwsze i ust. 5 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 25 ust. 1 Konstytucji w związku z art. 9 ust. 1 i 2 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.; dalej: Konwencja) oraz w związku z art. 10 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 391; dalej: Karta). Treść

zaskarżonych regulacji prawnych, w dniu złożenia wniosku przez Rzecznika, przedstawiała się następująco:

- 1) art. 34 ust. 1 u.o.z. - "Zwierzę kręgowie w ubojni może zostać uśmiercone tylko po uprzednim pozbawieniu świadomości przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje",
- 2) art. 34 ust. 3 u.o.z. - "W uboju domowym zwierzęta kopytne mogą być uśmiercane tylko po uprzednim ich pozbawieniu świadomości przez przyuczonego ubojowca",
- 3) art. 35 ust. 1 u.o.z. - "Kto zabija, uśmierca zwierzę albo dokonuje uboju zwierzęcia z naruszeniem przepisów art. 6 ust. 1, art. 33 lub art. 34 ust. 1-4 podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2".

Trybunał Konstytucyjny zauważył, że te same przepisy prawne zostały już poddane weryfikacji w sprawie o sygn. K 52/13, wszczętej z wniosku Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej o zbadanie zgodności:

- 1) art. 34 ust. 1 i 3 oraz art. 35 ust. 1 i 4 u.o.z. w zakresie, w jakim nie zezwalają na poddawanie zwierząt szczególnym sposobom uboju przewidzianym przez obrządki religijne związków wyznaniowych o uregulowanej sytuacji prawnej i przewidują odpowiedzialność karną osoby dokonującej uboju w taki szczególny sposób,
- 2) art. 34 ust. 1 i 3 w związku z art. 6 ust. 1 u.o.z. w zakresie, w jakim wśród okoliczności uzasadniających dopuszczalność uboju zwierząt kręgowych bez ich uprzedniego ogłuszenia nie wyliczają szczególnych sposobów uboju zwierząt przewidzianych przez obrządki religijne związków wyznaniowych o uregulowanej sytuacji prawnej - z art. 53 ust. 1, 2 i 5 oraz art. 35 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji w związku z art. 9 ust. 1 i 2 Konwencji oraz art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji w związku z art. 14 Konwencji.

W wyroku z 10 grudnia 2014 r., sygn. K 52/13 (OTK ZU nr 11/A/2014, poz. 118), wydanym już po złożeniu niniejszego wniosku przez Rzecznika Praw Obywatelskich, Trybunał orzekł, że:

- 1) art. 34 ust. 1 u.o.z. w zakresie, w jakim nie zezwala na poddawanie zwierząt ubojowi w ubojni (rzeźni) według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne, jest niezgodny z art. 53 ust. 1, 2 i 5 Konstytucji w związku z art. 9 Konwencji,
- 2) art. 35 ust. 1 i 4 u.o.z. w zakresie, w jakim przewiduje odpowiedzialność karną za poddawanie zwierząt ubojowi w ubojni (rzeźni) według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne, jest niezgodny z art. 53 ust. 1, 2 i 5 Konstytucji w związku z art. 9 Konwencji;

umarzając postępowanie w pozostałym zakresie na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.; dalej: ustawa o TK).

W tej sytuacji Trybunał uznał za konieczne ustalenie, czy w niniejszej sprawie nie wystąpiła okoliczność uniemożliwiająca merytoryczne orzekanie. Należało przy tym wyjaśnić, iż - pomimo wejścia w życie 30 sierpnia 2015 r. ustawy z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. poz. 1064; dalej:

nowa ustawa o TK) - do oceny, czy zachodzą przesłanki umorzenia postępowania wszczętego i niezakończonych przed tym dniem, stosuje się - zgodnie z regulacją przejściową zawartą w art. 134 pkt 3 nowej ustawy o TK - przepisy dotychczasowe. Tym samym, zastosowanie w omawianym zakresie znajdował przede wszystkim art. 39 ustawy o TK oraz inne przepisy tej ustawy powiązane z nim normatywnie (np. określające wymogi formalne wniosku).

Rozważenia wpływu wyroku o sygn. K 52/13 na dopuszczalność orzekania w niniejszym postępowaniu Trybunał dokonał odrębnie w odniesieniu do zarzutu zakresowej niezgodności z uregulowaniami o wyższej mocy prawnej:

- 1) art. 34 ust. 1 w części zawierającej słowa "po uprzednim pozbawieniu świadomości" w związku z art. 35 ust. 1 u.o.z., przewidujących zakaz i karalność uboju rytualnego dokonywanego w rzeźni,
- 2) art. 34 ust. 3 w części zawierającej słowa "po uprzednim pozbawieniu świadomości" w związku z art. 35 ust. 1 u.o.z., przewidujących zakaz i karalność domowego uboju rytualnego.

2. Odnosząc się do zarzutu naruszenia wolności religii przez art. 34 ust. 1 w części zawierającej słowa "po uprzednim pozbawieniu świadomości" w związku z art. 35 ust. 1 u.o.z. w zakresie wskazanym we wniosku, które to przepisy przewidywały zakaz i karalność uboju rytualnego w rzeźni, Trybunał stwierdził, że kwestionowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich unormowania zostały pozbawione mocy obowiązującej w następstwie stwierdzenia ich niekonstytucyjności wyrokiem z 10 grudnia 2014 r., sygn. K 52/13. Zagadnienie to wymaga szczegółowego objaśnienia, przede wszystkim precyzyjnego zestawienia zakresu treści normatywnych uznanych za niekonstytucyjne w przywołanym orzeczeniu oraz zakresu treści normatywnych skarżonych przez wnioskodawcę.

Przypomnieć należało, że zgodnie z art. 34 ust. 1 u.o.z. zwierzę kręgowie w ubojni mogło zostać uśmiercone tylko po uprzednim pozbawieniu świadomości przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje, przy czym Trybunał uznał tę regulację za niekonstytucyjną w zakresie, w jakim nie zezwalała na poddawanie zwierząt ubojowi w ubojni (rzeźni) według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne. Oznacza to, że - uwzględniając skutki wyroku z 10 grudnia 2014 r. - aktualnie obowiązująca norma prawna zakazuje uśmiercania zwierząt kręgowych bez uprzedniego pozbawienia świadomości, chyba że uboju w ubojni (rzeźni) według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne dokonuje osoba posiadająca odpowiednie kwalifikacje, niezależnie od tego, na czyje potrzeby taki ubój jest praktykowany (uregulowanie ostatniego wskazanego zagadnienia Trybunał *explicite* pozostawił decyzji prawodawcy). Rzecznik Praw Obywatelskich kwestionuje natomiast art. 34 ust. 1 u.o.z. w odniesieniu do przesłanki uprzedniego pozbawienia świadomości w zakresie, w jakim nie zezwalała na poddawanie zwierząt szczególnym sposobom uboju na wyłączne potrzeby lokalnych wspólnot religijnych. W razie uwzględnienia żądania wnioskodawcy, postulowana norma prawna zakazywałaby zatem uśmiercania zwierząt kręgowych bez uprzedniego pozbawienia świadomości, chyba że uboju w ubojni (rzeźni) według szczególnych sposobów na wyłączne potrzeby lokalnych wspólnot religijnych dokonuje

osoba posiadająca odpowiednie kwalifikacje. Mając na uwadze, że sformułowanie "ubój według szczególnych metod wymaganych przez obrzędy religijne" oraz sformułowanie "szczególne sposoby uboju" w kontekście potrzeb wspólnot religijnych są równoznaczne, gdyż odwołują się do uboju praktykowanego zgodnie z regułami religijnymi, należało uznać, że Trybunał w wyroku z 10 grudnia 2014 r. stwierdził niekonstytucyjność art. 34 ust. 1 u.o.z. w zakresie szerszym niż postulowany przez Rzecznika, ponieważ nie uwzględnił dodatkowej przesłanki wyłącznych potrzeb lokalnych wspólnot religijnych. Oznaczało to, że zakres treści normatywnych skarżonych przez wnioskodawcę zawierał się w zakresie treści normatywnych, które zostały pozbawione mocy obowiązującej na mocy orzeczenia Trybunału. By uniknąć wątpliwości, należało dodać, że ograniczenie zakresu zastosowania normy sankcjonowanej, wyrażonej w art. 34 ust. 1 u.o.z., przełożyło się odpowiednio na ograniczenie zakresu zastosowania normy sankcjonującej, zawartej w art. 35 ust. 1 u.o.z. Tym samym, również w tym wypadku doszło do stwierdzenia niekonstytucyjności w zakresie szerszym niż postulowany przez Rzecznika.

Poczynione ustalenia pozwalają uznać, że postępowanie w tej części podlegało umorzeniu. Obowiązek umorzenia - inaczej jednak niż utrzymują Marszałek Sejmu i Prokurator Generalny - nie był w tym wypadku konsekwencją obowiązywania zasady *ne bis in idem*, co sprowadzałoby się do wystąpienia negatywnej przesłanki procesowej zbędności wydania wyroku (art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK w związku z art. 134 pkt 3 nowej ustawy o TK), lecz stanowił konsekwencję utraty mocy obowiązującej przez skarżone unormowania (art. 39 ust. 1 pkt 3 ustawy o TK w związku z art. 134 pkt 3 nowej ustawy o TK). Jak trafnie zauważono w postanowieniu TK z 11 czerwca 2013 r., sygn. K 50/12 (OTK ZU nr 5/A/2013, poz. 69): "zastosowanie zasady *ne bis in idem* jest w pełni uzasadnione, jeżeli istnieje wcześniejsze orzeczenie o zgodności badanego przedmiotu ze wskazanym wzorcem kontroli lub jeżeli Trybunał uznał wskazany wzorzec za nieadekwatny do badania danego przedmiotu kontroli, czyli w sytuacjach, gdy przedmiot badania pozostaje nadal w systemie prawa. Natomiast zastosowanie tej zasady nie jest możliwe w razie stwierdzenia niekonstytucyjności przepisu, gdyż w następstwie wyroku następuje derogacja przepisu wykluczająca ustalenie tożsamości przedmiotu i wzorców kontroli. Usunięcie z systemu prawnego kwestionowanego przepisu skutkuje brakiem przedmiotu badania konstytucyjności na zasadach analogicznych do utraty mocy przepisu, a postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym staje się niedopuszczalne". Wypadało w tym miejscu jedynie doprecyzować, że gdy utrata mocy obowiązującej regulacji prawnej nie stanowi następstwa jej uchylenia, lecz konsekwencję stwierdzenia niekonstytucyjności, z założenia nie może znaleźć zastosowania wyjątek określony w art. 39 ust. 3 ustawy o TK, a mianowicie obowiązek poddania nieobowiązującej regulacji kontroli merytorycznej, gdyby było to konieczne dla ochrony praw i wolności konstytucyjnych. Nie ulega przecież wątpliwości, że taką ochronę zapewniło już orzeczenie, którego wydanie spowodowało pozbawienie mocy obowiązującej wadliwego uregulowania.

Poza tym Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że - niezależnie od przesłanki utraty mocy obowiązującej kwestionowanych unormowań - o umorzeniu postępowania w wypadku dwóch wzorców kontroli

wskazanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich przemawiają dodatkowe argumenty, przesądzające o konieczności umorzenia postępowania z powodu niedopuszczalności wydania wyroku (art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK w związku z art. 134 pkt 3 nowej ustawy o TK).

Po pierwsze, należało zauważyć, że przywołanie przez Rzecznika Praw Obywatelskich jako wzorca kontroli art. 25 ust. 1 Konstytucji miało jedynie na celu zwrócenie uwagi na to, że wprowadzenie możliwości dokonywania uboju rytualnego powinno dotyczyć zarówno wyznawców judaizmu, jak i wyznawców islamu. Innymi słowy, wnioskodawca nie stwierdził, że dotychczasowa regulacja prawna naruszała zasadę równouprawnienia związków wyznaniowych, lecz iż - w razie stwierdzenia jej niekonstytucyjności - należy mieć na uwadze równouprawnienie wyznawców różnych religii. Z tego względu nie sposób było uznać, że w rozważanym zakresie doszło do sformułowania zarzutu niekonstytucyjności.

Po drugie, trzeba było zauważyć, że art. 10 Karty ("Wolność myśli, sumienia i religii") składa się z dwóch ustępów, z których pierwszy stanowi, że "Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii. Prawo to obejmuje wolność zmiany religii lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania, indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii lub przekonań poprzez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i uczestniczenie w obrzędach", z kolei drugi przewiduje, iż "Uznaje się prawo do odmowy działania sprzecznego z własnym sumieniem, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tego prawa". Z analizy wniosku wynikało jednoznacznie, że Rzecznik zmierzał do wykazania niezgodności przepisów u.o.z. z art. 10 ust. 1 Karty. W uzasadnieniu wniosku nie pojawiły się bowiem żadne argumenty przemawiające za uznaniem, iż zakaz uboju rytualnego narusza prawo do odmowy działania sprzecznego z sumieniem. Oznaczało to niespełnienie wymogu uzasadnienia wniosku o zakresowe zbadanie konstytucyjności art. 34 ust. 1 w części zawierającej słowa "po uprzednim pozbawieniu świadomości" w związku z art. 35 ust. 1 u.o.z. z art. 10 ust. 2 Karty (art. 32 ust. 1 pkt 4 ustawy o TK w związku z art. 134 pkt 3 nowej ustawy o TK).

Na marginesie Trybunał Konstytucyjny zaznaczył, że analizując wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich w powiązaniu z pismem z 13 marca 2015 r., wziął pod uwagę możliwość odmiennej rekonstrukcji przedmiotu zaskarżenia. Należało bowiem rozważyć, czy po wydaniu przez Trybunał wyroku z 10 grudnia 2014 r., sygn. K 52/13, wnioskodawca nie dążył do jego zmodyfikowania, polegającego na rezygnacji z kwestionowania określonych treści normatywnych zawartych w art. 34 ust. 1 w związku z art. 35 ust. 1 u.o.z. i na zaskarżeniu braku regulacji wprowadzającej postulowane przez niego ograniczenia w praktykowaniu uboju rytualnego; innymi słowy, czy ostatecznie kontrola konstytucyjności nie miała dotyczyć pominięcia prawodawczego. Przeciwno takiej interpretacji przemawia okoliczność, że w piśmie z 13 marca 2015 r. Rzecznik wyraźnie podtrzymał swój wniosek w wersji pierwotnej, nie dokonując w nim żadnych zmian w odniesieniu do przedmiotu kontroli. Poza tym trzeba zauważyć, że modyfikacji powinny być ulec wzorce kontroli. Wolność religii uzasadnia wprawdzie dopuszczenie uboju rytualnego, lecz jest

nieadekwatna w odniesieniu do zawężenia zakresu jego dopuszczalności, motywowanego ochroną dobrostanu zwierząt, a nie zagwarantowaniem swobody praktyk religijnych.

Niezależnie od tego, nawet gdyby chcieć przyjąć, iż Rzecznik Praw Obywatelskich zmierzał do zaskarżenia pominięcia prawodawczego, to jego wniosek okazałby się niedopuszczalny, gdyż - jak słusznie zauważył Marszałek Sejmu - miałby on na celu korektę wyroku z 10 grudnia 2014 r., sygn. K 52/13. Trzeba w tym kontekście zauważyć, że orzeczenia merytoryczne Trybunału Konstytucyjnego są ostateczne (art. 190 ust. 1 Konstytucji). Oznacza to nie tylko brak możliwości wzruszenia wyroku Trybunału w drodze jakichkolwiek środków prawnych (aspekt formalny ostateczności), lecz także niedopuszczalność kwestionowania w innym postępowaniu konstytucyjności stanu prawnego ukształtowanego takim wyrokiem (aspekt materialny ostateczności). W rezultacie, badanie kwestii konstytucyjności uboju rytualnego w zakresie, w jakim obowiązujący w tym względzie stan prawny stanowi następstwo wyroku z 10 grudnia 2014 r., jest wykluczone. Ponowna weryfikacja byłaby możliwa dopiero wówczas, gdyby zmianie uległy odpowiednie postanowienia ustawy zasadniczej (jako wzorce kontroli) lub też odpowiednie przepisy u.o.z. (jako przedmiot kontroli), co wymagałoby interwencji prawodawcy, z zastrzeżeniem sytuacji istotnej modyfikacji rozumienia wskazanych regulacji w praktyce stosowania prawa.

W konsekwencji, Trybunał Konstytucyjny uznał, że w rozważanym zakresie postępowanie podlegało umorzeniu na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 3 ustawy o TK w związku z art. 134 pkt 3 nowej ustawy o TK ze względu na utratę mocy obowiązującej przez kwestionowane unormowania prawne oraz - częściowo - na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK w związku z art. 134 pkt 3 nowej ustawy o TK ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

3. Odnosząc się do zarzutu naruszenia wolności religii przez art. 34 ust. 3 w części zawierającej słowa "po uprzednim pozbawieniu świadomości" w związku z art. 35 ust. 1 u.o.z. w zakresie wskazanym we wniosku, które to przepisy przewidują zakaz i karalność domowego uboju rytualnego, Trybunał Konstytucyjny zauważył, że w sprawie o sygn. K 52/13 postępowanie w tym zakresie zostało umorzone ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku z powodu braku uzasadnienia podniesionych zastrzeżeń (art. 39 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 32 ust. 1 pkt 4 ustawy o TK). W wyroku z 10 grudnia 2014 r. Trybunał stwierdził, iż: "W petitum wnioskodawca zakresowo zakwestionował art. 34 ust. 3 u.o.z., który przewiduje, że «w uboju domowym» zwierzęta kopytne mogą być uśmiercane wyłącznie po uprzednim ich pozbawieniu świadomości przez przyuczonego ubojowca. Jednakże przedstawiona w uzasadnieniu wniosku argumentacja koncentruje się na wynikającym z art. 34 ust. 1 u.o.z. zakazie uboju rytualnego w rzeźni (ubojni). Wnioskodawca w uzasadnieniu nie odniósł się szczegółowo do treści art. 34 ust. 3 u.o.z., w tym do rozumienia pojęcia «uboju domowego». (...) W związku z powyższym Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że wnioskodawca, wbrew wymogowi przewidzianemu w art. 32 ust. 1 pkt 4 ustawy o TK, nie uzasadnił zarzutu naruszenia powołanych wzorców kontroli przez art. 34 ust. 3 u.o.z. we wskazanym w petitum wniosku zakresie".

Jakkolwiek umorzenie postępowania w odniesieniu do rozważanych aktualnie regulacji prawnych nie było wiążące w niniejszym postępowaniu, a w konsekwencji nie stanowiło przeszkody w merytorycznym rozpoznaniu sprawy, to Trybunał Konstytucyjny zauważył, że wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich obarczony był identycznym brakiem jak wniosek Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej. Wnioskodawca ograniczył się do przedstawienia argumentacji przemawiającej za wadliwością przepisów u.o.z. zakazujących i penalizujących dokonywanie uboju rytualnego w rzeźni. Nie wskazał natomiast wymaganego uzasadnienia w kontekście regulacji dotyczących domowego uboju rytualnego. Można nawet przywołać fragment wniosku, w którym za dozwolony konstytucyjnie uznany zostaje jedynie ubój rytualny w rzeźni: "Mając na uwadze zagwarantowaną przez Konstytucję RP wolność uzewnętrzniania religii, jak i też przesłanki do jej ograniczenia przewidziane w art. 53 ust. 5 i art. 31 ust. 3, wskazać trzeba, że w ocenie Rzecznika, nie znajduje uzasadnienia ograniczenie tej wolności - uzewnętrznianie swojej religii poprzez dokonywanie uboju rytualnego - w kontekście wymienionych powyżej materialnych przesłanek do jej ograniczenia. Dokonywanie uboju rytualnego na wyłączne potrzeby lokalnych wspólnot religijnych zmierza bowiem do uzyskania koszernej żywności i jest to jeden z elementów uzewnętrzniania religii przez wyznawców judaizmu i islamu. Ubój rytualny, dokonywany w rzeźni i przez przyuczonego ubojowca i na wyłączne potrzeby lokalnych wspólnot religijnych, który nie odbywa się na masową skalę, zmierza zaś wyłącznie do zaspokojenia potrzeb określonej wspólnoty religijnej, jest konstytucyjnie dopuszczalny". Oznaczało to niespełnienie wymogu uzasadnienia wniosku o zakresowe zbadanie konstytucyjności art. 34 ust. 3 w części zawierającej słowa "po uprzednim pozbawieniu świadomości" w związku z art. 35 ust. 1 u.o.z. (art. 32 ust. 1 pkt 4 ustawy o TK w związku z art. 134 pkt 3 nowej ustawy o TK).

W konsekwencji, Trybunał uznał, że w omawianym zakresie postępowanie podlegało umorzeniu na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK w związku z art. 134 pkt 3 nowej ustawy o TK ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Mając powyższe na uwadze, Trybunał Konstytucyjny postanowił jak w sentencji.